

Пряко, непряко и полупряко

предаване на чужда реч

Пряка реч

Пряка реч – това са **дословно** включени в текст **чужди реплики**. Пряка реч обичайно се наблюдава в художествени и в нехудожествени текстове, които съдържат **диалози** – в разкази, повести, романи; интервюта; разкази за лични преживявания, спомени и т.н.

- Аз си тръгвам – промълви човечето
- Остани – прошепна тя

Скореча бе се появил в село през есента. Дрипав като плашило, гол, гладен... Кметът го разпита за това, за онава, видя му се съмнителен и го затвори в общинското мазе. Веднага от малкия затвор се понесе весело и живо гласът на гусли. Зуза, дъщерята на циганина дядо Мехмел, минаваше оттам, спря се да послуша и надникна през железните пръчки на прозорчето.

– **Я бре, що търсиш тука?** – рече наивно тя на младия момък, в когото, види се, позна човек от своята раса.

– **Нищо, затвориха ме** – каза свирецът и остави гуслата. После нацупи устни и засвири като славейче: тънко, кръшно, продължително. След това залая като куче, записка като скорец.

Оформяне на текст с пряка реч

Разказът „Скорецът“ на Елин Пелин започва със срещата между двамата главни герои – Зуза и Скореча. Епизодът разказва за мястото и за времето на тази среща. В речта на разказвача са включени първите реплики, които разменят двамата главни герои.

СЛУЧАИ

1. Пряката реч е след авторовата реч.

След авторовата реч се поставя двоеточие.

Пряката реч се изнася на нов ред и се въвежда с тире.

2. Пряката реч е пред авторовата реч.

Пряката реч се изнася на нов ред и се въвежда с тире. Ако репликата е:

■ съобщително изречение, след нея се поставя тире; след тирето с малка буква се въвежда авторовата реч, която завършва с точка;

■ въпросително, побудително или възклицателно изречение, след нея се пише въпросителен или удивителен знак, последван от тире за въвеждане на авторовата реч.

3. Авторовата реч разкъсва пряката реч.

Авторовата реч се въвежда с малка буква, като от двете ѝ страни се пишат тирета.

ПРИМЕРИ

Циганката се изправи, помълча, после отведнъж чистосърдечно и умолително каза:

– Господин кмете, пусни го, пусни скорещца. Не е лошо момче.

– Нищо, затвориха ме – каза свирецът и остави гуслата.

– Я бре, що търсиш тука? – рече наивно тя на младия момък, в когото, види се, позна човек от своята раса.

– Какво да правя? – рече той. – Ако не слушам баща ти, ще ме изпъди.

Непряка реч.

Непряка реч

Пряката реч се превръща в непряка, когато чуждите реплики се преразказват. Непряката реч запазва смисъла на изразеното чрез пряка реч.

Текст с пряка реч

Скореца погледна уплашено Зуза. Очите ѝ горяха строго и сърдито.

– Какво да правя? – рече той. – Ако не слушам баща ти, ще ме изпъди.

– Нека те изпъди.

– Ще ми е мъчно бе, Зуза, за тебе.

Зуза се засмя и белите ѝ зъби светнаха.

– И аз с тебе ще отида – рече тя решително и окачи нежно ръцете си на шията му.

Текст с непряка реч

Скореца поглежда уплашено Зуза. Очите ѝ горят строго и сърдито. Скореца споделя страха си, че дядо Мехмел ще го изпъди. Зуза обаче е непоколебима.

Тогава Скореца признава, че ако бъде прогонен, ще му е мъчно за нея. Зуза решително го уверява, че ще тръгне с него. Усмивва се, белите ѝ зъби светват, а ръцете ѝ нежно обгръщат шията му.

Цитиране

Цитиране

Цитирането е **дословно** включване на чужда реч в своя текст. Цитатът може да е дума, словосъчетание, по-голям откъс от текст.

Текст с пряка реч

Цитатът може да бъде отделен като самостоятелна част:

Цитатът може да стане част от твое изречение:

Текст с непряка реч

На въпроса коя е любимата му миризма, Алеко Константинов отговаря изненадващо: „Миризмата на парходите и железниците“.

Алеко с „нетърпелива жажда“ очаква своята среща с Ниагара – „чудната игра на природата“.

Оформяне на текст с цитат

1. Когато цитираш по-голям откъс от чужд текст, твоята реч може:

▶ **да предхожда цитата** – тогава след нея пишеш двоеточие, а цитата поставяш в кавички: *Странджата категорично заявява: „Народ без жертви не е народ“.*

▶ **да бъде след цитата** – тогава пред нея се пише тире или запетая, а цитатът е в кавички: *„Народ без жертви не е народ“ – категорично заявява Странджата.*

▶ **да разкъса цитата** – тогава се огражда с тирета или запетай, а цитатът е в кавички: *„Народ без жертви – категорично заявява Странджата – не е народ.“*

2. Когато цитатът става част от твое изречение (и смислово, и граматически), той се огражда в **кавички**: *Четникът вижда в лицето на баба Илийца „своя майка, свой спасител, свое провидение“.*

ВАЖНО!

Не е необходимо да се поставят кавички:

■ когато цитатът е набран с **друг шрифт** на същия ред:

Странджата твърдо заявява: *Народ без жертви не е народ.*

■ когато цитатът е на **нов ред** и се състои от няколко изречения (най-често така се цитират откъси от стихотворни творби):

Ботевият лирически герой е направил своя избор:

*Там аз за мило, за драго,
за теб, за баща, за братя,
за него ще се заловя...*

ВАЖНО!

■ Мислите на герой от художествено произведение може да са представени като монолог или като разговор със самия себе си. В такива случаи говорим за **полупряка реч**:

Тя веднага се сети: „От ония е, дето ги гонят сега!... Боже господи!“ – пошушина си Илийца уплашена. Тя потърси в торбата и видя, че е забравила да вземе хляб: само сухи корички, останали на дъното. Даде му ги. „Бабо, в това село може ли да се скрия?“. Как ще се скрие в Челопек! Там е огън сега – ще го предадат на турците. Па и с тия дрехи!

■ Когато мислите на герой биват преразказани или предадени от повествователя, полупряката реч се превръща в **непряка реч**:

*Искърът шумеше страшно, тя видя отблясъка на тъмните му талази и мравки я попъллиха. **Що да чини? Да чака до сутринта?** Тя нито иска да мисли за подобно нещо, макар че ранни петли пропяха в Лютиброд за съмване. **Що да чини? Освен сама да се опита да мине отвъд;** тя беше видяла как гребат...*

1. Кой от следните откъси от романа „Под игото“ на Иван Вазов НЕ е цитиран правилно?

Оригинални текстове	Текстове с цитати
1. Българският национален дух никога не се е дигал до такава висота и надали ще се дигне друг път...	А) В „Пиянството на един народ“ Вазов прави констатацията, че „българският национален дух никога не се е вдигал до такава висота и надали ще се вдигне друг път“.
2. Доктор Соколов беше млад човек, на дваайсет и осем години, левент, с лъскава руса коса, синеок, с открито простодушно лице; с нрав буен, чудак и лекомислен.	Б) Вазов описва доктор Соколов като „млад човек, на дваайсет и осем години, левент, с лъскава руса коса, синеок, с открито простодушно лице; с нрав буен, чудак и лекомислен“.

3. Лудите, лудите – те да са живи!...

В) Финалният епизод кара читателя да си припомни думите на чорбаджи Марко от главата „Новата молитва на Марка“: „Лудите, лудите – те да са живи!...“.

4. С дивашки викове сганта дойде в града. Той беше по-пуст и по-мълчалив от едно парясано гробище. На мегданя побиха трофея.

Само един човек се мяркаше там като един призрак.

Той беше Мунчо...

Обесиха го на касапницата.

Тоя луд беше единственият човек, който се осмели да протестира.

Г) Последната глава на „Под игото“ – „Гибел“, съвсем кратко, но затова пък изключително силно говори за краха на надеждите и ентузиазма:

С дивашки викове сганта дойде в града. Той беше по-пуст и по-мълчалив от едно парясано гробище...

Само един човек се мяркаше там като един призрак.

Той беше Мунчо...

Обесиха го на касапницата.

Тоя луд беше единственият човек, който се осмели да протестира.

3. Преразкажи откъса от приказката на Георги Райчев „Хитър Манго и рибарят“, като превърнеш пряката реч в непряка.

Спечелил Хитър Манго пари, купил си нов кожух и тръгнал към дома, да се похвали на циганката. Върви, оглежда кожуха и се смее от радост.

Посред път го настигнал един рибар с праметната през рамо мрежа.

– Добра стига, Манго!

– Дал Бог добро, байо!

– Къде така бързаиш, Манго?

– Не виждаш ли? Нов кожух си купих!

– Защо ти е кожух? – рекъл рибарят. – Зиме ще го носиш, а лете ще го захвърлиш, молците да го ядат. Я по-добре да се разменим: дай на мене кожуха, пък ти вземи мрежата. Денем риба ще ловиш и ще ядете и ти, и циганчетата, и циганката, а нощем колиба ще си направиш от мрежата. Я виж я колко е голяма!